Lausunto

30.9.2021

Eduskunta
Tulevaisuusvaliokunta

Lausunto tulevaisuusvaliokunnalle 1.10.2021 klo 10.00 aiheesta Tulevaisuustiedon lähteillä -raportissa (TuVJ 6/2020) kuvatut uhat suhteessa sisäisen turvallisuuden selontekoon

Huoltovarmuuskeskus (HVK) on tutustunut VNS 4/2021 vp Valtioneuvoston selontekoon sisäisestä turvallisuudesta ja toteaa yleisenä kantanaan, että selonteossa esitetyt asiakokonaisuudet ovat lähtökohtaisesti riittävän laajoja, tarpeellisia sekä hyvin perusteltuja. Arvioitaessa, miten hyvin Tulevaisuustiedon lähteillä -raportissa esiin nostetut uhat on huomioitu selonteossa Huoltovarmuuskeskus nostaa esille seuraavat näkökulmat.

VN sisäisen turvallisuuden selonteossa on otettu hyvin huomioon mm. kansalaisten hyvinvoinnin parantaminen (kappale 5.4); ihmisten eriarvoisuuden tunteen ja syrjäytymisen estäminen, sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisääminen. Vastaavasti tavoite 5.5 ja toimenpiteet kaikkien väestönryhmien luottamuksen vahvistamisesta viranomaisiin ja yhteiskuntaan tukee demokratian vahvistamista. Demokratian haasteet oli nostettu esille myös tulevaisuusraportissa. Rikosten paljastamiseen ja selvittämiseen kiinnitetään myös paljon huomiota, minkä voidaan olettaa edesauttavan kansalaisten turvallisuuden tunteen ja hyvinvoinnin lisäämisessä.

VN selonteon kohdassa 5.8.2. tuodaan esille kybertoimintaympäristön tuomat haasteet, mutta pääasiassa tehdään viittaus kyberturvallisuusstrategian kehittämisohjelmaan. Tulevaisuustiedon lähteillä -raportissa tuodaan kuitenkin erittäin vahvasti esille teknologinen kehitys ja tähän liittyvät eettiset haasteet, tietomurtojen uhkat, ja tietoturvallisuus. VN sisäisen turvallisuuden selonteko heijastaa näitä elementtejä vähän, joskin mainitaan, että mm. poliisien henkilötyövuosia nostamalla edistetään myös kyberrikollisuuden torjuntaa. Myös talouden epävakauteen tai teknologiseen kehitykseen, kuten energiantuotantoon liittyvät trendit ja potentiaaliset uhkat jäävät selonteossa ohueksi. Vastaavasti raportissa tuodaan esille mahdollisia terveysturvallisuuden häiriötyyppejä, ruokaturvaa, globalisaatiota, ilmastonmuutosta ja luonnonmullistuksia, mutta näitäkään ei juuri selonteossa käsitellä. Sen sijaan selonteon kohdissa 3.4.6 ja 3.4.7 mainitaan logististen ketjujen merkityksestä sisäiselle turvallisuudelle. Aihe, jota ei juurikaan käsitellä Tulevaisuustiedon lähteillä -raportissa.

Tulevaisuustiedon lähteillä -raportissa mainitaan, kuinka tutkimukseen osallistuneet suomalaiset haastateltavat olivat tuoneet huomattavasti ennakointiraportteja enemmän esille juuri demokratian haasteet, hyvinvoinnin ja muuttoliikkeet. VN sisäisen turvallisuuden selonteko vaikuttaa siis olevan yhteneväinen haastateltavien kanssa. Samalla tavalla ennakointiraporttien esille nostamat muut haasteet ja globaalit ilmiöt (teknologinen kehitys, ilmasto, terveysturvallisuus) jäävät VN selonteossa ohuehkoiksi.

HUOLTOVARMUUSKESKUS
Aleksanterinkatu 48 A, 00100 Helsinki • Puhelin 02950 510 00 • Fax 09 260 9584
www.huoltovarmuus.fi • etunimi.sukunimi@nesa.fi • Y-tunnus 02024196 • Kotipaikka HELSINKI

Huoltovarmuuskeskuksen muita kommentteja selontekoon

Huoltovarmuuskeskus korostaa, että erityisesti nykyisin huoltovarmuus ja sen kehittäminen on nähtävä huomattavasti aikaisempaa keskeisemmin kiinteänä mutta kuitenkin selkeänä omana kokonaisuutenaan osana Suomen kansallisen turvallisuuden kokonaisuutta. Tätä rajapintaa sekä näkökulmaa sisäisen turvallisuuden selonteko tarkastelee verrattain vähän ja hajanaisesti. Huoltovarmuudesta on oma lainsäädäntö sekä omat tavoitteet, jotka asetetaan valtioneuvoston päätöksessä huoltovarmuuden tavoitteista (1048/2018). Huoltovarmuus rakentuu lähtökohtaisesti elinkeinoelämän kanssa tehtävän yhteistoiminnan päälle, jota toteutetaan merkittäviltä osiltaan Huoltovarmuuskeskuksen ylläpitämässä huoltovarmuusorganisaatiossa sekä suoraan Huoltovarmuuskeskuksen tekemillä sopimuksilla yritysten kanssa. Lain huoltovarmuuden turvaamisesta 1390/1992 1 §:n mukaan huoltovarmuudella tarkoitetaan väestön toimeentulon, maan talouselämän ja maanpuolustuksen kannalta välttämättömän kriittisen tuotannon, palvelujen ja infrastruktuurin turvaamista vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Lisäksi Huoltovarmuuskeskuksen näkemyksen mukaan selonteossa ja siinä asetetulla tavoitetilalla erityinen tarve olisi painottaa selkeyttämisen tarvetta liittyen turvallisuuden ja varautumisen eri kokonaisuuksiin ja näiden hierarkiasuhteisiin sekä näiden vastuihin julkisen hallinnon eri toimijoilla. Esimerkkeinä näistä osin päällekkäisistä ja keskenään epäselvistä kokonaisuuksista voidaan mainita mm. kansallinen turvallisuus, sisäinen turvallisuus, kokonaisturvallisuus, yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen, siviilivalmius sekä huoltovarmuus. Näissä kokonaisuuksissa myös eri toimijoiden roolit ja vastuut ovat osaltaan päällekkäisiä sekä osin keskenään epäselviä. Toisaalta ymmärrettävästi ne myös linkittyvät aikaisempaa vahvemmin toisiinsa sekä tästä johtuen menevät luonnollisesti päällekkäin toistensa kanssa toimintaympäristön monimutkaistuessa ja riskien monisyistyessä kiihtyvään tahtiin. Tämän epäselvyyden voidaan kuitenkin todeta aiheuttavan varautumiseen epäyhtenäistä ja epäselvää toimintaa sekä osin myös resurssien käytön tehottomuutta.

Selonteossa yhdeksi erittäin kannatettavaksi tavoitteeksi nostetaan ”Kansallisen turvallisuuden uhkiin varautumisessa ja vastaamisessa tiivistetään yhteistyötä sekä valtioneuvostossa että viranomaisten kesken. Yhteisiä valmiussuunnitelmia, turvallisuusviranomaisten toimivaltuuksia ja valmiuslainsäädäntöä kehitetään johdonmukaisesti ja riskiperusteisesti.” (kohta 5.8.1.). Huoltovarmuuskeskuksen kokemuksen mukaan tunnistettuja poikkihallinnollisia varautumisen kehittämistarpeita ei kuitenkaan nykyisin pystytä riittävällä tavalla korjaamaan yhteisrahoitteisilla ja poikkihallinnollisilla toimilla yli ministeriörajojen, vaikka yhteinen suunnittelu toteutuukin nykyisin aikaisempaa paremmin. Nykyisessä toiminnassa merkittävä puute onkin ennen kaikkea yhteiseen varautumiseen liittyvän kehittämisrahoituksen siiloutuminen, joka johtaa parhaimmillaankin vain osaoptimointiin ja yksittäisten toimijoiden valmiuksien kehittämiseen toisistaan irrallisesti. Tästä johtuen selonteon kohdassa 5.8.1. tulisi asettaa tavoitteeksi myös yhteisrahoitteisten ja poikkihallinnollisten kehittämisprojektien aikaisempaa parempien hyödyntämismahdollisuuksien luominen.

Huoltovarmuuteen liittyvien kokonaisuuksien osalta selonteossa ansiokkaita ovat kohdat, jotka liittyvät informaatiovaikuttamiseen (3.7.11.), materiaaliseen varautumiseen (3.7.14.), viestintäverkkojen turvallisuuteen ja yhteiskunnantoimintojen kannalta kriittisen infrastruktuurin haavoittuvuuksiin (4.2.5.) sekä hybridivaikuttamisen torjumiseen (4.2.6.). Viimeksi mainitussa kohdassa

erityisen tärkeää on maininta poikkihallinnollisesta toimintatavasta sekä myös uudessa puolustuspoliittisessa selonteossa esiin nostettu tiivis yhteistyö yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa, johon kuuluu kyky havaita ja vaihtaa tietoja epäillystä hybridivaikuttamisesta.